

комп'ютером автоматично. Системи із III нівелюють поняття «радіогоризонту» та ефективність глушилок.

Війна, яка точиться в Україні стала полігоном для безпрецедентного масового застосування безпілотних літальних апаратів, зокрема, FPV-дронів, які стали трансформаційним елементом цієї війни та довели свою високу військову та економічну доцільність. Застосування FPV-дронів Силами безпеки і оборони України забезпечило надання асиметричної відповіді противнику у знищенні його дорогої військової техніки, зниження втрат власного особового складу та компенсацію дефіциту традиційних боєприпасів. Перспективи цього виду озброєння лежать у площині повної автоматизації (рої дронів) та інтеграції штучного інтелекту, що дозволить подолати вплив ворожих засобів РЕБ та підвищить ефективність бойового застосування.

Толстоносова Світлана Геннадіївна

*заступник командира роти матеріального забезпечення по РОС, лейтенант
військова частина 3007*

Толстоносов Юрій Миколайович

*молодший науковий співробітник НДЛ СБЗ НГУ ННІ ЗДБ, полковник
Національна академія Національної гвардії України*

Толстоносов Дмитрій Юрійович

*начальник кафедри бойового та логістичного забезпечення
кандидат юридичних наук, доцент, полковник
Київський інститут Національної гвардії України*

ЕВОЛЮЦІЯ АРМІЙ УКРАЇНИ ТА РФ: ЧИСЕЛЬНІСТЬ, МЕТОДИ КОМПЛЕКТУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ

Авторами проаналізовано еволюцію чисельності та підходів до комплектування Збройних сил України та російської федерації з моменту розпаду СРСР до сучасного етапу російсько-української війни. Визначено ключові фактори кадрового дефіциту, розкрито відмінності моделей формування військ, а також оцінено оперативні, стратегічні, економічні та соціальні наслідки нестачі особового складу. Обґрунтовано, що війна набуває рис протистояння екстенсивної та інтенсивної моделей ведення бойових дій.

Нестача особового складу на фронті є системною проблемою сучасних війн високої інтенсивності. Вона формується під впливом демографічних обмежень, бойових втрат, економічного виснаження та організаційних недоліків системи комплектування. В умовах тривалої фази російсько-української війни питання забезпечення військ людським ресурсом набуває стратегічного значення. Від

здатності держави підтримувати чисельність і якість особового складу залежить не лише ефективність бойових дій, а й загальна стійкість держави.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що вже у 2024–2025 роках проблема недоукомплектування підрозділів Сил оборони України набула критичного характеру, що безпосередньо впливає на спроможність ведення бойових дій на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях.

Розглянемо еволюцію чисельності та моделей комплектування армії України:

пострадянський період (1991–2013): після розпаду СРСР Україна успадкувала одну з найбільших армій Європи чисельністю близько 800 тис. військовослужбовців. Проте через економічну кризу та політичні пріоритети відбулося її стрімке скорочення. До 2013 року чисельність Збройних сил України становила приблизно 140–150 тис. осіб, при цьому система комплектування базувалася переважно на строковій службі з обмеженим сегментом контрактників;

період після 2014 року: після початку агресії росії у 2014 році Україна перейшла до моделі масової мобілізації та формування добровольчих підрозділів. Чисельність війська зросла до близько 250 тис. осіб (2018–2019 рр.). Ключовою особливістю цього періоду стало поєднання мобілізації, контрактної служби та поступової професіоналізації;

період повномасштабної війни (2022–2025): з початком повномасштабного вторгнення росії у 2022 році чисельність Сил оборони України різко зросла і, за різними оцінками, досягла 700 тис. осіб, а станом на кінець 2025 року – наблизилась до 900–1 млн. В цей час сформувалася гібридна модель комплектування, яка включає: мобілізацію; контрактну службу; добровольчий компонент; розвиток резерву.

Отже, Збройні сили України еволюціонували від скороченої пострадянської армії до масової мобілізаційної сили, яка нині змушена трансформуватися у більш технологічну та професіоналізовану структуру.

Розглянемо еволюцію чисельності та моделей комплектування армії рф:

1990-ті роки: деградація пострадянської системи: російська федерація успадкувала збройні сили чисельністю до 2,8 млн осіб, однак унаслідок економічної кризи та неефективного управління їх чисельність скоротилася приблизно до 1 млн. Комплектування здійснювалося переважно за рахунок строкової служби, що супроводжувалося низькою якістю підготовки;

реформи після 2008 року: після війни проти Грузії росія розпочала реформування армії з акцентом на створення більш мобільних і професійних сил. До 2020 року кількість контрактників перевищила кількість призовників (близько 400 тис. проти 225 тис.);

період війни проти України (2022–2025): на початок повномасштабного вторгнення чисельність зс рф становила близько 1 млн осіб. Надалі вона була збільшена до приблизно 1,5 млн відповідно до офіційних рішень керівництва рф. Комплектування здійснюється комбінованим методом, який включає: строковиків; контрактників; мобілізованих (з 2022 року); спеціальні контингенти (зокрема підрозділи типу «Шторм-Z»); іноземних найманців.

Отже ми бачимо, що рф перейшла до моделі екстенсивного відновлення чисельності, де кількісні показники компенсують втрати якості особового складу.

Причини кадрового дефіциту для обох сторін мають подібні характерні структурні фактори, а саме:

демографічні обмеження: скорочення населення, старіння демографічної структури та міграція істотно звужують мобілізаційний резерв;

бойові втрати та виснаження ресурсу: висока інтенсивність бойових дій призводить до постійної потреби у поповненні та знижує якість підготовки новобранців;

економічні фактори: мобілізація працездатного населення створює дефіцит кадрів у цивільному секторі, що негативно впливає на економіку;

соціально-психологічні чинники: втома суспільства, ризики для життя, проблеми з ротаціями та рівнем соціального забезпечення знижують мотивацію до служби;

організаційні обмеження: недостатня пропускна спроможність навчальних центрів, дефіцит інструкторів та проблеми логістики уповільнюють введення особового складу у стрій.

Наслідками дефіциту особового складу для армій є:

оперативні: зниження наступального потенціалу; перевантаження підрозділів; обмежені можливості ротації;

стратегічні: виснаження людського ресурсу; ризик втрати ініціативи; перехід до позиційної війни;

економічні: зниження продуктивності економіки; зростання бюджетного навантаження;

соціальні: зростання кількості ветеранів та осіб з інвалідністю; навантаження на систему охорони здоров'я; довгострокові соціальні витрати.

Для компенсації дефіциту особового складу в Україні доцільно реалізувати:

реформу мобілізаційної системи: перейти на цифровізацію обліку та прозорі механізми призову;

розвиток професійної армії та резерву: системна підготовка резерву із регулярними зборами у поєднанні з контрактною мотивацією;

технологізація війська: масштабування виробництва та застосування БпЛА, роботизованих систем та автоматизація управління;

покращення соціального забезпечення: забезпечення гарантій для військовослужбовців та членів їх сімей; ефективна система ротацій і реабілітації;

демографічна політика: повернення мігрантів; підтримка народжуваності.

Еволюція армій України та рф демонструє різні підходи до ведення війни: інтенсивний/якість проти екстенсивного/кількість. Кадровий дефіцит є визначальним фактором сучасного етапу війни та впливає на всі рівні ведення бойових дій. росія здатна довше підтримувати чисельність за рахунок мобілізаційного ресурсу, але стикається з проблемами якості. Україна має обмежені людські ресурси, тому змушена робити ставку на технології, ефективність та професіоналізацію.